

Супрун Костянтин В'ячеславович,
*аспірант кафедри державної служби та менеджменту
освіти Центрального інституту післядипломної
педагогічної освіти ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. *Розглядаються основні способи удосконалення державної політики зайнятості як інструмента соціально-економічного розвитку України, формування пріоритетних напрямів регулювання ринку праці та зайнятості населення, забезпечення якості трудового потенціалу, а також розвитку людського капіталу. Виокремлюються загальні принципи регуляторної політики країни, пропонується механізм удосконалення ринку праці та ринку освітніх послуг.*

Ключові слова: *зайнятість, державна політика зайнятості, безробіття, ринок праці, зайнятість населення, працевлаштування, людський капітал.*

Супрун Константин Вячеславович

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ЗАНЯТОСТИ КАК ИНСТРУМЕНТА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Аннотация. *Рассматриваются основные способы совершенствования государственной политики занятости как инструмента социально-экономического развития Украины, формирования приоритетных направлений регулирования рынка труда и занятости населения, обеспечения качества трудового потенциала, а также развития человеческого капитала. Выделяются общие принципы регуляторной политики страны, предлагается механизм совершенствования рынка труда и рынка образовательных услуг.*

Ключевые слова: *занятость, государственная политика занятости, безработица, рынок труда, занятость населения, трудоустройство, человеческий капитал.*

Costiantyn Suprun

**MAIN DEVELOPMENTS OF THE STATE POLICY
OF EMPLOYMENT AS AN INSTRUMENT FOR SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT OF UKRAINE**

Abstract. *The main ways of improving the state employment policy as an instrument of social and economic development of Ukraine, formation of priority directions of regulation of the labor market and employment of the population, ensuring the quality of labor potential, as well as development of human capital are considered. The general principles of the country's regulatory policy are singled out, the mechanism for improving the labor market and the market for educational services is proposed.*

Key words: *employment, state employment policy, unemployment, labor market, employment of the population, employment, human capital.*

Постановка проблеми

Соціально-економічний розвиток України значною мірою залежить від рівня зайнятості населення. Зайнятість населення – суспільно-корисна діяльність громадян, що не суперечить чинному законодавству і приносить їм, як правило, заробіток чи трудовий дохід. На сучасному етапі розвитку України відсутні механізми формування ефективної державної політики зайнятості, яка забезпечує узгодженість інтересів усіх верств населення та збалансованість суспільного розвитку. Саме тому формування сучасного механізму забезпечення зайнятості населення є вкрай актуальним. Надзвичайно актуальними залишаються також питання, пов'язані з визначенням пріоритетних напрямів регулювання ринку праці та зайнятості населення на державному й регіональному рівнях в умовах економічної нестабільності.

Актуальність проблеми дослідження. Реформи у сфері зайнятості проголошено урядом України як одне з ключових завдань, про що неодноразово заявляли і прем'єр-міністр України В. Гройсман, і профільний міністр соціальної політики А. Рева. Зокрема, для поліпшення соціально-економічної ситуації уряд України і далі планово підвищує соціальні стандарти, відновлює економіку з одночасним підвищенням соціальних показників. Так, з 1 січня 2017 року мінімальну заробітну плату було збільшено в 2 рази – до 3200 грн, набули чинності законодавчі норми, що передбачають за виплату зарплат «у конверті» штраф у розмірі 100 мінімальних заробітних плат. Прожитковий мінімум для працездатних осіб з 1 травня 2017 року встановлено на рівні 1 684 грн. Згідно з Державним бюджетом на 2018 рік підвищуються мінімальна

зарплата і прожитковий мінімум для працездатних осіб. З 1 січня 2018 року мінімальна заробітна плата збільшилася на 523 грн, або на 16,3%, і становить 3723 грн, у погодинному розмірі – 22,41 грн. Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць з 1 січня 2018 року становить 1700 грн, з 1 липня становитиме 1777 грн, з 1 грудня – 1853 грн¹.

Безумовно, ринок праці та зайнятість населення мають важливе значення в системі ринкових відносин держави. Подальший розвиток економіки залежить від використання людських ресурсів. Ефективне використання всіх людських здібностей багато в чому залежить від стану ринку праці. Актуальність цієї теми підтверджується даними, згідно з якими, 90 відсотків зайнятого населення становлять наймані працівники, фінансовий стан яких залежить лише від заробітної плати.

У нових соціально-економічних умовах постає питання, які заходи необхідно передбачити, які способи слід обирати, щоб забезпечити реальне вдосконалення державної політики зайнятості як інструмента соціально-економічного розвитку країни. Адже відомо, що визначення пріоритетів є важливою умовою ефективності здійснюваних дій.

Зауважмо, що в Україні негативні тенденції у формуванні ринку праці, зайнятості населення виявляються у високому рівні безробіття, низькій динаміці створення нових робочих місць та оплати праці, дисбалансі на ринку освітніх послуг, який не відповідає потребам ринку праці і вимогам економіки, розбалансованості між вільними робочими місцями та необхідним рівнем кваліфікації працівників тощо. Безумовно, як складник ринкової економіки ринок праці є механізмом узгодження інтересів роботодавців та найманої робочої сили.

Практика свідчить, що в сучасних умовах в Україні склалася певна система державного регулювання ринку праці на різних рівнях управління. Водночас інтеграція України до умов світового економічного простору потребує подальшого вдосконалення механізмів державного і регіонального регулювання ринку праці та зайнятості населення, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності економіки на основі підготовки конкурентоспроможної робочої сили, аналогічно розвиненим країнам, упровадження нових підходів до державного регулювання ринку праці, взаємодії із суб'єктами управління інших рівнів.

¹ Бюджет-2018 в цифрах: як зміняться «мінімалка», прожитковий мінімум і курс // Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://economics.unian.ua/finance/2140349-byudjet-2018-v-tsifrah-yak-zminkyatsya-minimalka-projtkoviy-minimum-i-kurs.html>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Дослідженню проблем, теоретичних засад та розробці практичних заходів щодо формування сучасних підходів для забезпечення державної політики зайнятості населення й регулювання ринку праці присвятили свої праці вчені й практики, зокрема, О. Амоша, А. Бабаскін, Ю. Бажал, С. Бандур, Я. Безугла, В. Близнюк, Д. Богиня, І. Бондар, О. Бражко, П. Василенко, В. Васильченко, А. Венгер, В. Венедиктов, І. Веселяк, О. Волкова, Н. Гаркавенко, В. Геєць, В. Герасимчук, В. Гнибіденко, О. Грішнова, В. Давиденко, С. Дріжчана, Я. Жаліло, В. Жернаков, Т. Заяць, С. Зінченко, Г. Зелінська, С. Іванов, О. Іляш, Є. Качан, О. Коваль, Г. Кондратьєв, М. Корчун, Л. Крамченко, Ю. Краснов, В. Кузьменко, Е. Лібанова, О. Магницька, В. Маляєвий, Ю. Маршавін, М. Махсма, В. Мікловда, Б. Москаль, І. Моторна, О. Новікова, С. Пазюк, Г. Пастернак-Таранушенко, І. Петрова, С. Пірожков, М. Пітюлич, У. Садова, Л. Семів, А. Сіленко, О. Терещенко, Т. Тищук, М. Туленков, Ю. Харазішвілі, І. Шевченко, П. Шевчук, Ф. Шнайдер та інші.

Мета статті – на основі аналізу сучасного стану розвитку ринку праці та зайнятості населення України науково-теоретично обґрунтувати необхідність, визначити шляхи удосконалення державної політики зайнятості як інструмента соціально-економічного розвитку країни в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу

Сучасний етап розвитку економіки України передбачає як один зі способів економічного зростання держави перебудову систем управління різними структурами, підприємствами, установами, організаціями й зайнятості населення. Важливу роль у цьому процесі відіграють наукове обґрунтування та прогнозування політики зайнятості населення, створення ефективного й цивілізованого ринку праці. Адже зайнятість та ринок праці є пріоритетними напрямками загальноекономічних процесів, вони є ефективним інструментом для виконання економічних завдань. Водночас ринок праці пов'язаний із такими економічними категоріями, як зайнятість населення та безробіття, що, безумовно, мають найбільший вплив на весь комплекс трудових відносин.

Підвищений науковий і практичний інтерес спостерігається до змін, що відбуваються на ринку праці в нових соціально-економічних умовах, оскільки вони безпосередньо стосуються всіх категорій населення країни. У цих умовах формується нова модель трудових відносин, яка по-різному впливає на різні категорії працівників, на їхні взаємини з різними соціальними групами.

Цілком очевидно, що при переході до ринкової економіки найважливішим фактором є організація ефективної системи публічного управління і регулювання інноваційною діяльністю, спрямовані на їх активізацію і побудову найбільш раціонального механізму, який забезпечить, передусім, розвиток пріоритетних галузей економіки України, відновлення відповідного потенціалу підприємств, відтворення виробничого та трудового потенціалу високої професійної кваліфікації, а також забезпечення активної політики зайнятості. Рівень публічного управління процесом зайнятості населення безпосередньо визначається станом економіки держави.

На сучасному етапі розвитку України здійснення державного управління процесом зайнятості є якісним індикатором ефективності державної соціально-економічної політики.

Серед проблем на ринку праці складною залишається структура зайнятості та її ефективність, що пов'язано з ситуацією у різних галузях економіки, нелегальною трудовою міграцією та тіньовою зайнятістю. Тому необхідно виробити виважену політику державного управління у сфері зайнятості, оскільки формування її ефективної структури пов'язане з вільним переміщенням робочої сили, структурними зрушеннями в економіці, що забезпечить вихід країни з кризи і перехід до економічного зростання.

Передусім, зайнятість є важливим параметром розвитку економіки, суспільства та рівня життя. Відображаючи стан розвитку ринку праці, зайнятість є чинником, який виражає міру інтеграції населення в економічне життя держави, рівень і ступінь задоволення суспільних та особистих потреб.

Головним завданням державного управління зайнятості населення сьогодні має стати переорієнтація курсу вирішення соціальних проблем на розширення ринку праці та формування активної політики зайнятості в Україні. Водночас здійснення політики зайнятості державними органами управління має відбуватися на основі системного підходу із дотриманням таких принципів, як: підпорядкованість вимогам розвитку суспільства, економіки; пріоритетність заходів, які забезпечують соціально-політичну стабільність у суспільстві; створення економічних умов для гідного рівня життя людей; усунення або мінімізація нерівності в одержанні і збереженні роботи, умов життя через інвалідність, сімейні обставини тощо; субсидарність, сутність якої полягає у забезпеченні підпорядкованості цілей, завдань, орієнтирів і важелів державного управління соціальною сферою, що здійснюється на різних рівнях державного та місцевого управління.

Виявлено, що для удосконалення державного управління зайнятістю населення необхідним є забезпечення соціальної орієнтації активної державної економічної політики на збереження та розвиток усього працездатного населення, формування ефективної структури зайнятості та достатнього рівня ресурсного забезпечення: правового, фінансового, адміністративно-організаційного, наукового, інформаційного.

На сучасному етапі державного управління зайнятістю населення України можна виділити ряд проблемних моментів: відсутність механізмів співпраці та взаємодії між державною службою зайнятості та приватними агентствами зайнятості, при цьому приватна база вакансій та шукачів роботи у п'ять разів вища за відповідну базу державної служби зайнятості; низький рівень підприємницької ініціативи громадян, що, зокрема, свідчить про необхідність приділити більшу увагу механізмам державної підтримки підприємницької діяльності громадян; дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили практично за всіма групами професій. Зарубіжний досвід свідчить, що роль держави у вирішенні проблем зайнятості має бути активною, виваженою, науково обґрунтованою і передбачуваною, із застосуванням довгострокового програмно-цільового прогнозування.

Зростає число громадян, які звертаються за сприянням у працевлаштуванні до державної служби зайнятості, та збільшується кількість роботодавців, які співпрацюють із державною службою зайнятості. Однак ефективна робота державної служби зайнятості залежить, насамперед, від наявності інформації про вакантні посади. Тому особлива увага повинна приділятися налагодженню тісної співпраці із соціальними партнерами – роботодавцями, та формуванню єдиної бази вакансій на підставі відомостей від працедавців, приватних посередників на ринку праці, аналізу друкованих та електронних засобів масової інформації.

Так, упродовж 2017 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями, становила 1 102,0 тис. од., що на 92,7 тис. вакансій більше, ніж у 2016 році. Статистичні дані вказують на те, що станом на 1 січня 2018 року у базі даних служби зайнятості налічувалося 50,4 тис. вакансій, на 40% більше, ніж на 1 січня 2017 року. Крім того, у базі даних служби зайнятості містилася інформація про 39 тисяч пропозицій роботи, отриманих з інших джерел. Понад 40% вакансій було зосереджено у м. Києві, Львівській, Київській та

Дніпропетровській областях. У решті регіонів частка вакансій від загальної їх кількості по країні коливалася від 1% до 7%².

Безумовно, зростання кількості вакансій сприяло зниженню навантаження на одне вільне робоче місце в 1,6 рази (станом на 1 січня 2017 року – 11 осіб на одне вільне робоче місце, на 1 січня 2016 року – 18 осіб на одне вільне робоче місце).

Проте негативно впливає на укомплектування вакансій регіональна та професійно-кваліфікаційна диспропорція між попитом на робочу силу та її пропозицією на ринку праці. Структурні невідповідності між попитом на робочу силу та її пропозицією загострюються також у розрізі окремих професій і спеціальностей. Тому державна служба зайнятості повинна стати майданчиком для соціального діалогу між учасниками ринку праці – роботодавцями, закладами освіти, суб'єктами господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, представниками громадських організацій. При цьому першочерговим завданням є реалізація заходів щодо оперативного працевлаштування шукачів роботи.

Вивчення аналітичних та статистичних матеріалів дає підстави стверджувати, що спостерігається збільшення кількості наявних вакансій майже в усіх видах економічної діяльності та серед усіх професійних груп. Так, за видами економічної діяльності найбільше вакансій пропонується на підприємствах та установах переробної промисловості (23%), у торгівлі та ремонті автотранспорту (16%), на транспорті (10%), у соціальному страхуванні (8%), у охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги (6%).

Станом на 1 грудня 2017 року на одну вакансію в середньому по Україні претендували 5 безробітних (станом на 1 грудня 2016 року – 6 осіб).

Упродовж 2017 року послугами державної служби зайнятості скористалися 1 138,4 тис. безробітних громадян. Станом на 1 січня 2018 року кількість зареєстрованих безробітних становила 354,4 тис. осіб (станом на 1 січня 2017 р. – 390,8 тис. осіб), з них отримували допомогу по безробіттю 284,2 тис. осіб².

У розрізі професій найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників. Залишається високим попит на професіоналів та фахівців з досвідом роботи – бухгалтерів, спеціалістів державної служби, лікарів, учителів, інженерів різних галузей, фармацевтів, ІТ-фахівців, менеджерів, а також економістів.

² Надання державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям // Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350803>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

Серед зареєстрованих безробітних більше третини становила молодь у віці до 35 років. Як і в минулі роки, за пошуком роботи до Державної служби зайнятості найчастіше звертаються громадяни з вищою освітою (43%), з професійно-технічною освітою (37%), із загальною середньою освітою (20%)².

Зазначимо, що Законом України «Про зайнятість населення»⁴ передбачено механізм стимулювання створення нових робочих місць завдяки наданню компенсації фактичних витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування строком не менше, ніж на два роки, роботодавцям, які працевлаштовують на нові робочі місця безробітних, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, та суб'єктам малого підприємництва, які працевлаштовують безробітних на нові робочі місця в пріоритетних видах економічної діяльності.

На нашу думку, ефективним способом вирішення проблеми зайнятості є опанування громадянами професій, які б мали попит на ринку праці, або набуття ними додаткових компетенцій для кар'єрного зростання. Тому одним із дійових інструментів працевлаштування зареєстрованих безробітних є професійне навчання, яке здійснюється за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Отже, державна служба зайнятості здійснює організацію професійного навчання безробітних на замовлення роботодавців під конкретні робочі місця як у закладах освіти різних типів та форм власності, так і у мережі підпорядкованих центрів професійно-технічної освіти державної служби зайнятості, а також безпосередньо на виробництві, зокрема, за індивідуальною формою навчання та за допомогою стажування.

Безумовно, суб'єктами регулювання ринку праці є державні установи, організації та посадові особи, які формують державну політику, здійснюють цілеспрямований регулювальний вплив на соціальні процеси у сфері ринку праці та трудових відносин відповідно до делегованих їм повноважень. При цьому зауважимо, що до загальних принципів регуляторної політики України на ринку праці можна віднести верховенство права і закону; забезпечення гарантій та свобод громадян, високий рівень захищеності особистості;

² Надання державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям // Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350803>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

⁴ Про зайнятість населення: закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 24, ст. 243 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

соціальний захист та соціальне забезпечення працівників і громадян; мінімізація державного втручання.

Основні функції щодо регулювання ринку праці виконує, передусім Міністерство соціальної політики України. Безпосередньо державне регулювання ринку праці та зайнятості здійснюється Міністерством праці і соціальної політики України, Державною службою зайнятості України через їх структурні та регіональні підрозділи, зокрема завдяки розробленню і реалізації державних і регіональних програм зайнятості.

До основних принципів державної політики зайнятості населення слід віднести: забезпечення рівних можливостей усім громадянам у реалізації права на вільний вибір виду діяльності відповідно до здібностей та професійної підготовки з урахуванням особистих інтересів і суспільних потреб; сприяння забезпеченню ефективної зайнятості, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць та умов для розвитку підприємництва; координація діяльності у сфері зайнятості з іншими напрямками економічної і соціальної політики на основі державної та регіональних програм зайнятості; здійснення співробітництва професійних спілок, асоціацій (спілок) підприємців, власників підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів у взаємодії з органами державного управління щодо розроблення, реалізації та контролю за виконанням заходів щодо забезпечення зайнятості населення; міжнародне співробітництво щодо вирішення проблем зайнятості населення, зокрема праця громадян України за кордоном та іноземних громадян в Україні.

Отже, у системі соціально-економічних відносин зайнятість населення є досить важливим макроекономічним показником розвитку країни. Функція управління зайнятістю покладається на державу і регіональні органи влади. Державна система регулювання зайнятості має свою організаційну систему (Міністерство соціальної політики України, Державну службу зайнятості України, регіональні служби зайнятості, координаційний комітет сприяння зайнятості населення), правове (Конституція України, закони, нормативні акти) та економічне (Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття) забезпечення її функціонування.

Отже, на нашу думку, головною підтримкою для громадян має стати не допомога з безробіття, а сприяння працевлаштуванню, можливість безоплатно навчатися нової професії або підвищувати свою кваліфікацію. Але, оскільки рівень кваліфікації значної кількості працівників не відповідає вимогам сучасного виробництва, то важливим є питання професійного розвитку персоналу на виробництві. Професійне навчання на виробництві, зокрема

незайнятого населення, вважається найбільш повною взаємодією науки, освіти і виробництва. Періодичність підвищення кваліфікації в середньому по Україні залишається у 2,5–3 рази нижчою від необхідної. Уся система підвищення кваліфікації потребує докорінних змін та удосконалення. Оскільки ринок праці був і залишається одним із найбільш чутливих у соціальному сенсі ринків, то будь-які зміни, що відбуваються на ньому, створюють безпосередній суспільний резонанс і можуть призводити до соціального напруження.

Ураховуючи потреби регіонального ринку праці, будуть упроваджуватися елементи дистанційного навчання. Організація роботи з підтвердження результатів неформального професійного навчання передбачатиме розширення переліку професій, відповідне інформування громадян і роботодавців. Для тих, хто дійсно бажає працювати, на період пошуку роботи є можливість долучитися до участі в оплачуваних громадських роботах та роботах тимчасового характеру. Громадяни отримують тимчасову роботу, а роботодавці – працівників для її виконання.

Основними завданнями державного регулювання ринку праці є такі: створення економічних передумов для населення на основі розроблення і реалізації економічної політики, спрямованої на розвиток нових і збереження наявних ефективних робочих місць; сприяння подоланню дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили; використання економічних регуляторів розширення попиту на робочу силу з тісним поєднанням із загальноекономічною політикою розвитку економіки (інвестиціями, кредитно-фінансовою системою, податковою, бюджетною, зовнішньоекономічною діяльністю); надання соціальних послуг населенню, зокрема роботодавцям; організація профорієнтаційної роботи; створення державної системи моніторингу і прогнозування потреб економіки (залежно від ситуаційних моделей економічного розвитку) щодо професійно-кваліфікаційного складу робочої сили; створення умов для забезпечення посиленої участі соціально вразливих верств населення в суспільному виробництві; сприяння скороченню й обмеженню неформальної зайнятості.

Зважаючи на суттєвий професійно-кваліфікаційний дисбаланс, наявність значної частки безробітних з вищою освітою, еміграцію високопрофесійних кадрів за кордон, надзвичайно актуальним завданням є профорієнтаційна діяльність, забезпечення доступності соціальних послуг для різних категорій

населення, зокрема на засадах широкого соціального партнерства. Рівень охоплення безробітних профорієнтаційними послугами в 2017 році досяг 94,3%².

Нині надзвичайно актуальними є завдання, що стосуються співпраці центрів зайнятості з територіальними громадами. Саме від ступеня активності такої комунікації залежить ефективність вирішення питань зайнятості та підвищення іміджу служби на місцях. Результатом зміцнення співпраці з територіальними громадами в подальшому має бути збільшення обсягів тимчасової зайнятості завдяки залученню безробітних до громадських робіт за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Розбудова незалежної правової держави, що відбувається в Україні, та реформування системи управління зумовлюють зростання ролі територій у здійсненні основних напрямів соціально-економічної політики. На сьогодні значно розширюються функції і завдання регіонів щодо формування ринку праці, забезпечення зайнятості населення і раціонального використання людських ресурсів. Держава повинна безкомпромісно домагатися, щоб кожен, хто працює, був захищений, мав достойний соціальний пакет, гарантії відповідної оплати за труд відповідної кваліфікації. Так само важливо спонукати і зацікавити місцеву владу, практично поліпшувати інвестиційний клімат у регіоні, ставлячи на перше місце під час оцінювання роботи державних органів виконавчої влади та самоврядування створення нових робочих місць.

Головним завданням публічного управління процесом зайнятості населення має стати вироблення науково обґрунтованого прогнозування процесів, що відбуваються на ринку праці, переорієнтація курсу вирішення соціальних проблем на розширення ринку праці, що, зі свого боку, вимагає чіткої організації допомоги в наданні або пошуку роботи усім, хто бажає працювати. І тільки комплексне вирішення цих проблем може забезпечити їх успішне вирішення.

У нових умовах соціально-економічних та інституційних перетворень в Україні лише сучасний підхід до зайнятості у державній політиці, публічне управління інноваційними процесами у сфері зайнятості і, що особливо важливо, системний підхід щодо формування моделей публічного управління й адміністрування на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях надасть можливість вирішити всі складні питання зайнятості населення. Насамперед, головними функціями органів публічного управління щодо

² Надання державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям // Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350803>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

здійснення політики зайнятості населення є: визначення мети і завдань державного управління зайнятістю населення; формування стратегії, поточних і довгострокових програм зайнятості; координація інтересів усіх суб'єктів державного управління процесом зайнятості; стимулювання процесів соціально-економічного розвитку для вирішення проблем зайнятості; моніторинг і аналіз результатів політики зайнятості; контроль за виконанням визначених завдань.

В умовах розвитку глобалізаційних процесів, інтеграції України до ринку праці Європейського Союзу, безумовно суттєвого підсилення потребують такі функції публічного управління працею та зайнятістю населення, як: складання прогнозу динаміки ринку праці; організація постійного моніторингу створення робочих місць; визначення обсягу і напрямів професійної підготовки кваліфікованих кадрів; створення повноцінної системи їх навчання і підвищення кваліфікації впродовж усього трудового життя; створення і постійне оновлення в регіонах єдиної інформаційної бази про ринок праці, найбільш необхідні і перспективні професії, можливості їх здобуття і працевлаштування.

Отже, зайнятість населення можна забезпечити за допомогою економічного зростання, що дає змогу безпосередньо підвищити попит на працю, збезпечує розвиток малого підприємництва, створення тимчасових робочих місць, при цьому знижуючи рівень безробіття і зменшуючи соціальне напруження, упровадження політики субсидування підприємств та організацій, які сприяють найму безробітних або підготовці на вільні робочі місця при наявності гарантій, що здобувачі освіти будуть опановувати нові професії, а безробітні будуть закріплені в штаті підприємства після закінчення субсидії. Важливою умовою реалізації цих функцій є ефективна діяльність усіх інституцій, котрі визначаються як суб'єкти здійснення політики зайнятості.

Набуває актуальності налагодження дієвого й ефективного партнерства між підприємствами, установами, організаціями та закладами професійної (професійно-технічної) й вищої освіти щодо цільової підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників; активізація спільної роботи з державною службою зайнятості й органами управління освіти і науки щодо приведення структури, обсягів і профілів підготовки кваліфікованих кадрів в закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти; забезпечення високого рівня й якості професійного навчання як необхідної умови для підвищення конкурентоздатності і професійної мобільності робочої сили на ринку праці.

Нагальною стає також потреба у більш повному врахуванні постійного вивчення і прогнозування професійно-освітніх потреб молоді, мотивів і стимулів для вибору майбутньої сфери трудової діяльності; періодичному інформуванні молоді, дорослого і незайнятого населення, закладів освіти та підприємств про стан у сфері зайнятості, попит та пропозиції робочої сили; розвитку у регіонах, у кожному закладі освіти системи професійної орієнтації учнівської молоді, створенні служб маркетингу і працевлаштування.

Професійне навчання незайнятого населення є одним із перспективних напрямів задоволення потреб суспільства і конкретної людини в підвищенні її конкурентоспроможності та мобільності на ринку праці. Кризові явища в економіці поглибили ряд суперечностей, що склалися в практиці підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації цієї категорії громадян. Тому подальший розвиток цієї освітньої галузі потребує реалізації комплексу заходів на загальнодержавному і регіональному рівнях та на рівні закладів освіти, зокрема центрів професійної (професійно-технічної) освіти державної служби зайнятості та навчальних підрозділів підприємств, установ та організацій.

З метою забезпечення професійно-кваліфікаційного рівня шукачів роботи вимогам роботодавців у 2017 році за сприяння державної служби зайнятості 163 тисячі безробітних проходили професійне навчання. Кількість безробітних, які навчалися у центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості, зросла на 17% і становила 43 тис. осіб. З метою професійного самовизначення впродовж 2017 року профорієнтаційними послугами було охоплено 3 млн осіб, з них 1,1 млн осіб мали статус зареєстрованого безробітного. Профорієнтаційними послугами було охоплено також 1,1 млн осіб, які навчаються у різних закладах освіти, зокрема, учні загальноосвітніх шкіл становили 941,6 тисячі осіб³.

Головним чинником економічного багатства країни є людський капітал, який тісно взаємодіє з суспільством і державою. Виявлено, що внесок людського капіталу в соціально-економічний розвиток країни становить 64%, тоді як внесок фізичного капіталу — 16%, природного — 20%. А в таких розвинених країнах, як Німеччина, Швейцарія, Японія, перевага людського капіталу становить 80%³. Людський капітал, найбільш кваліфікована робоча сила унеможливають упровадження всього нового, що дає змогу економіці працювати ефективно, поліпшуючи умови життя громадян.

³ Нестерова Д. В. Инвестиции в образование как фактор экономического роста [Электронный ресурс] / Д. В. Нестерова. — Режим доступа : http://elar.ufru.ru/bitstream/10995/3586/2/prof_uieup_1_nesterova.pdf. — Дата обращения: 25.03.2018. — Название с экрана.

Практика індустріально розвинених країн свідчить про якісно інший, вищий рівень залежності результатів економічного розвитку від людини, її професійних знань, умінь, здібностей, моральної мотивації і соціального самопочуття, що безпосередньо впливає на працю, ставлення до неї, на надійність і скоординованість усіх ланок виробничого процесу⁵.

Рівень та якість життя – інтегровані показники соціально-економічного розвитку країн. Для визначення рівня життя в різних країнах експерти використовують поняття «індекс розвитку людського потенціалу», або скорочено – «індекс людського розвитку». Цей показник запропонований ООН у 1990 р. як інтегроване оцінювання рівня цивілізованості країни. Індекс людського розвитку має такі три складові: тривалість життя населення; рівень освіти; обсяг ВВП на душу населення.

Безумовно, Закон України «Про зайнятість населення»⁴ містить відповідні норми, що допомагають наблизити українську державну політику у сфері зайнятості до європейських стандартів, але зміст діяльності органів публічного управління із здійснення політики зайнятості населення повинен відображати усі аспекти активних і пасивних заходів держави на ринку праці і застосовувати найбільш ефективні методи і способи публічного управління з врахуванням особливостей конкретного регіону, підприємства, установи, організації та закладу освіти. При цьому важливим завданням органів публічного управління є формування інноваційної державної політики зайнятості, сутність якої виявляється тоді, коли вона набуває характеру управлінських дій, здатних вирішувати наявні проблеми суспільства і держави.

У нових умовах соціально-економічних та інституційних перетворень в Україні лише сучасний підхід до зайнятості у державній політиці, публічне управління інноваційними процесами у сфері зайнятості і, що особливо важливо, системний підхід щодо формування моделей публічного управління на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях надасть можливість вирішити всі складні питання зайнятості населення.

Враховуючи реалії у сфері зайнятості України та необхідність приведення професійної й вищої освіти у відповідність до реальних потреб ринку праці, його взаємозв'язок із ринком освітніх послуг, вирішення проблем, пов'язаних з причетністю роботодавців, інших заінтересованих партнерів до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, є необхідність

⁵ Україна у вимірі економіки знань / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. — Київ : Основа, 2016. — 592 с.

⁴ Про зайнятість населення : закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 24, ст. 243 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

активізувати роботу щодо підготовки та подання до Кабінету Міністрів України і Верховної Ради України відповідних змін та доповнень до чинного законодавства й підзаконних нормативно-правових актів у сфері професійної освіти та зайнятості населення, професійного розвитку працівників, формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів, переліку професій загальнодержавного значення, підготовка за якими здійснюється за кошт державного бюджету, а також ухвалення найближчим часом Закону України «Про професійну освіту», що дало б можливість врегулювати чимало проблемних питань у сфері зайнятості України.

Основні напрями і методи публічного управління зайнятістю населення свідчать про необхідність поступової трансформації курсу економічного розвитку України на соціальні орієнтири. А це означає, що економіка має функціонувати для людини, а не навпаки, а захист соціального середовища повинен стати пріоритетом для державної політики зайнятості.

Висновки

Отже, сьогодні в Україні нагальною є необхідність формування ефективної політики зайнятості з використанням адекватних заходів для активізації населення, які повинні враховувати наявний незадовільний стан забезпечення зайнятості населення, безробіття, а також зміни в економічному, соціальному та політичному житті країни. Державна політика зайнятості повинна бути дієвою системою механізмів та заходів державного впливу на соціально-економічний розвиток суспільства в цілому і кожного з його членів зокрема. Безробіття має як громадські, так і економічні наслідки. Виробляючи стратегічні напрями державної політики зайнятості, слід розглядати державне управління процесом зайнятості як один із важливих чинників забезпечення соціально-економічного зростання країни, виокремлюючи такі важливі форми інституалізації державної політики, як: вибір і конкуренція, децентралізація, підзвітність та контроль.

З метою вдосконалення державної політики зайнятості як інструмента соціально-економічного розвитку країни необхідно: передбачити подальше вдосконалення законодавчої і нормативної бази, зокрема з моніторингу й оцінювання якості зайнятості; запровадити реальні дієві механізми для забезпечення працевлаштування молодих фахівців, дорослого та незайнятого населення; розробити параметри оцінювання процесів і результатів сфери

зайнятості; запровадити ефективне довгострокове прогнозування потреби у кваліфікованих працівниках та спеціалістах для галузей економіки країни з урахуванням загальнодержавних та регіональних потреб ринку праці; створити умови для підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці; забезпечити взаємодію між зацікавленими сторонами в розвитку ринку праці та освітніх послуг органами державного управління, системою професійної освіти, роботодавцями та працівниками; забезпечити послідовність і системність у процесі реалізації державної освітньої політики та політики зайнятості.

З метою розвитку людського капіталу, як провідного чинника соціально-економічного розвитку країни, слід спрямовувати державну політику зайнятості на створення ефективної системи нормативно-правового регулювання цього процесу, відповідного забезпечення ефективності інвестування в освіту, професійну підготовку та розвиток виробництва, що забезпечить ефективний соціально-економічний розвиток держави.

Формування системи принципів регулювання ринку праці має ґрунтуватися на загальних основних принципах державної регуляторної політики, оскільки саме регуляторними актами впроваджуються в життя найбільш важливі рішення щодо регулювання ринку праці та забезпечення зайнятості населення.

У майбутньому політика зайнятості в Україні повинна бути спрямована на формування необхідних організаційних і соціальних умов для забезпечення гарантій зайнятості; здійснення заходів, спрямованих на попередження безробіття; державну підтримку малого і середнього бізнесу; підвищення ролі держави у вирішенні проблем створення та захисту робочих місць, а також на залучення до вирішення цього питання комерційних структур.

Суттєвим недоліком державної освітньої політики є те, що головна увага приділяється збільшенню видатків на освіту для більш повного охоплення населення навчанням без урахування надання якісних знань. Неефективна система підвищення кваліфікації та професійного розвитку персоналу на виробництві потребує докорінних змін та удосконалення.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

На нашу думку, незважаючи на інтерес науковців до питань зайнятості населення України, теоретичні та методологічні розробки в цій сфері слід поглибити з урахуванням структурних, організаційних, змістових та інших змін, що відбуватимуться у сфері зайнятості в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України. Тому розроблення програм забезпечення

зайнятості населення й удосконалення механізму регулювання ринку праці мають спиратися на моніторингові й фундаментальні дослідження сучасного стану розвитку та визначений рівень соціально-економічної ефективності.

Список використаних джерел

1. Бюджет-2018 в цифрах: як зміняться «мінімалка», прожитковий мінімум і курс // Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://economics.unian.ua/finance/2140349-byudjet-2018-v-tsifrah-yak-zminyatsya-minimalka-projtkoviy-minimum-i-kurs.html>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

2. Надання державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям // Аналітична записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350803>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

3. Нестерова Д. В. Инвестиции в образование как фактор экономического роста [Электронный ресурс] / Д. В. Нестерова. — Режим доступа : http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/3586/2/prof_uieup_1_nesterova.pdf. — Дата обращения: 25.03.2018. — Название с экрана.

4. Про зайнятість населення : закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 24, ст. 243 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. — Дата звернення: 25.03.2018. — Назва з екрана.

5. Україна у вимірі економіки знань / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. — Київ : Основа, 2016. — 592 с.

Costiantyn Suprun

**MAIN DEVELOPMENTS OF THE STATE POLICY
OF EMPLOYMENT AS AN INSTRUMENT
FOR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE**

The main ways of improving the state employment policy as an instrument of socio-economic development of the country, formation of priority directions of regulation of the labor market and employment, ensuring the quality of labor potential, as well as development of human capital are considered. The general principles of regulatory policy of Ukraine are singled out and the mechanism of improvement of the labor market in Ukraine is proposed.

It is clear that the socio-economic development of Ukraine depends to a large extent on the level of employment of the population. At the current stage of Ukraine's development there are no mechanisms for the formation of an effective state employment policy that ensures the coherence of the interests of all strata of the population and the balance of social development. That is why the formation of a modern mechanism for providing employment for the population is extremely relevant. Extremely relevant today are issues related to the definition of priority areas of regulation of the labor market and employment at the state and regional levels in conditions of economic instability.

Therefore, today in Ukraine the urgent need is for the formation of an effective employment policy, using adequate measures to increase the population, which should take into account the existing unsatisfactory state of using measures and mechanisms for ensuring employment, unemployment, and changes in the economic, social and political life of the country.

In the future, the employment policy in Ukraine should be directed on the formation of the necessary organizational and social conditions for guaranteeing employment; implementation of measures aimed at preventing unemployment; state support of small and medium business; raising the role of the state in solving problems of creation and protection of workplaces, as well as the involvement of commercial structures in solving this issue.